

Cegielski, Tadeusz

Jan Amos Komenský i Różokrzyżowcy

Ars Regia 9/15 - 16, 74

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JAN AMOS KOMENSKÝ I RÓŻOKRZYŻOWCY

W sferze promieniowania idei Różokrzyżowców znaleźli się wybitni przedstawiciele protestantyzmu z Europy Środkowej, wśród nich Comenius, Samuel Hartlib i Jacob Böhme. Comenius, czyli Jan Amos Komenský (1592-1670), urodzony na Morawach, wychował się w tradycji husyckiej. Obrął karierę duchownego i teologa kalwińskiego, ale sławę zdobył jako nauczyciel i biskup braci czeskich. Po okresie studiów na kalwińskim uniwersytecie Herborn w Nassau, w 1613 roku rozpoczął naukę w Heidelbergu. W stolicy Palatynatu Komenský zapoznał się z tekstami manifestów Andreaego. Do końca życia pozostał zwolennikiem i propagatorem „reformacji całego szerokiego świata” i zjednoczenia chrześcijan, a Andreaego uważał za swego ojca duchowego.

W czasie pobytu w wielkopolskim Lesznie, gdzie w 1628 roku znalazł wraz z gminą braci czeskich schronienie pod opieką rodu Leszczyńskich, Comenius rozwinął wiele kwestii spośród poruszonych w manifestach *Fama* i *Confessio* oraz w innych pismach Andreaego. W polu jego zainteresowań znalazły się, między innymi, rola nauki i wiedzy w uwolnieniu ludzi od skutków grzechu pierworodnego, a więc ciemnoty, przesądów religijnych i społecznych. Comenius podjął również charakterystyczną dla piśmiennictwa Różokrzyżowców kwestię nieumiejętnego korzystania przez ludzi z wiedzy objawionej w księdze Natury. Poświęcił jej opublikowany w Pradze w 1623 roku czeskojęzyczny utwór, powtarzający treść *Peregrini in patriae errores* (1618), pióra Johanna Valentina Andreaego: *Labyrint světa a ráj srdce*¹. Fragment tego krytycznego dziełka, wyraźnie – w ślad za Andreae – dystansującego się od handlarzy „przedziwnych sekretności, które jakoby z bogactwa nowej filozofii pochodzą i wszystkim pragnącym tajnej mądrości zadość uczynią”, przytaczamy poniżej w przekładzie Piotra Kofty z czeskiego oryginału.

T. C.

¹ Na podstawie: Jan Amos Komenský, *Labyrint světa a ráj srdce*, Praha 1998. Drugie wydanie czeskiego oryginału ukazało się w Amsterdamie w 1663 r. Na jego podstawie powstał przekład niemiecki: *Das wiedergefundene Paradies*, Hamburg 1774. Na temat związków tekstu Comeniusa z utworem Johanna Valentina Andreae, por. M.W. Fischer, *Die Aufklärung und ihr Gegenteil. Die Rolle der Geheimbünde in Wissenschaft und Politik*, Berlin 1982, s. 79.